

Opracowała: Violetta Dudziak

Przebieg lekcji:

1. Biografia Baczyńskiego reprezentatywna dla pokolenia Kolumbów.
2. Pokolenie Kolumbów – zbiorowa biografia.
3. Życiorys wojenny młodego pokolenia w wierszu *Z głową na karabinie*.
4. Jak ukazana jest historia w poezji Baczyńskiego?
5. Obraz świata przedstawionego w poezji.
6. Kreacja podmiotu lirycznego.
7. Czy jest miejsce na miłość w świecie wojennego koszmaru? (Interpretacja wybranych erotyków).
8. Film poetycko – biograficzny z 2013 roku w reżyserii K. Piwowarskiego pt. „Baczyński”.
9. Link do filmu: https://www.youtube.com/watch?v=puuC_ZYy_KA
10. Link do: Czesław Śpiewa & Mela Koteluk - Pieśń O Szcęściu; <https://www.youtube.com/watch?v=brftyIVBy4c>

Teksty poetyckie:

- *Z głową na karabinie*
- *Pokolenie II (Wiatr drzewa spienia)*
- *Pokolenie (Do palców przymarzły struny)*
- *Historia*
- *Niebo złote ci otworzę (erotyk)*
- *Biała magia (erotyk)*

KOLUMBOWIE – ROCZNIK 20. – określenia badaczy literatury:

- Genealogia nazwy – powieść Romana Bratnego „Kolumbowie. Rocznik 20.”
- *Poeci spełnionej apokalipsy*
- *Tyrteuszowie powstania warszawskiego*
- *Zarażeni śmiercią*
- *Spalone pokolenie*
- *Generacja meteorów*
- *Dwudziestoletni poeci Warszawy*
- *Generacja porażonych śmiercią*

Biografia Baczyńskiego reprezentatywna dla pokolenia Kolumbów.

- Określany mianem „**Słowackiego XX wieku**” (operuje zmetaforyzowaną frazą).
- Pseudonim literacki Jan Bugaj.
- Pozostawił po sobie ok. 500 wierszy!
- Ożenił się z Barbarą Drapczyńską w 1942 r. (po trzech dniach znajomości).
- Inspiracje: Miłosz, Norwid, Słowacki, **poezja II awangardy**.

ZBIOROWA BIOGRAFIA	BIOGRAFIA BACZYŃSKIEGO REPREZENTATYWNA DLA POKOLENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Urodzeni między rokiem 1920 – 1922 	→ Urodzony 22 stycznia 1921 r. w Warszawie, mieszkał przy ul. Bagatela 10.
<ul style="list-style-type: none"> • Wywodzą się z warszawskich rodzin inteligentnych. 	→ Inteligenckie pochodzenie (ojciec – pisarz, krytyk literacki, matka nauczycielka, autorka podręczników).
<ul style="list-style-type: none"> • Ich rodziny pielęgnują tradycje niepodległościowe. 	→ Ojciec żołnierz, legionista, oficer wywiadu.
<ul style="list-style-type: none"> • Ukończone renomowane gimnazjum Batorego w Warszawie. 	→ Od 1931 r. uczył się w Gimnazjum im. S. Batorego, od 1937 w liceum ogólnokształcącym.
<ul style="list-style-type: none"> • Zdana matura przed wojną, ich młodość przypadła na czas II wojny światowej. 	→ W 1939 roku otrzymał świadectwo dojrzałości.
<ul style="list-style-type: none"> • Wybuch wojny niweczy plany na życie. 	→ Wybuch wojny uniemożliwił mu podjęcie studiów w ASP (marzył o pracy grafika, ilustratora)
<ul style="list-style-type: none"> • Studia na tajnym wydziale 	→ Tajny wydział polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego (od 1942 do 1943 r.); porzucił polonistykę na rzecz konspiracji; ukończył Szkołę Podchorążych.
<ul style="list-style-type: none"> • Uczestnicy Harcerskich Grup Szturmowych AK. 	→ Podharcemistrz Szarych Szeregów, działał w harcerskich grupach; żołnierz batalionu „Zośka”, „Parasol”; podchorąży Armii Krajowej.
<ul style="list-style-type: none"> • Udział w powstaniu warszawskim. 	→ Przystąpił do zbrojnego podziemia
<ul style="list-style-type: none"> • Śmierć w powstaniu. 	→ 4 sierpnia 1944 r. poległ na posterunku w pałacu Blanka → 1 września 1944 ginie Basia
<p><u>Przedstawiciele:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Gajcy 1922 – 1944 • Bojarski 1921 – 1943 • Stroiński 1921 – 1944 • Trzebiński 1922 – 1943 • Borowski 1922 – 1951! 	→ Baczyński (1921 – 1944)

Pytania do tekstów – interpretacja ukierunkowana

Z głową na karabinie

- **W jakiej konwencji ukazany jest świat?**
 - Konwencja oniryczna.
 - Płaszczyzna realistyczna nakłada się na perspektywę wspomnień.
 - Podmiot liryczny mimo woli wrzucony w rzeczywistość wojenną.
 - Obrazowanie oniryczne pozwala odtworzyć koszmarną, wojenną rzeczywistość.
- **W wierszu występują trzy płaszczyzny czasowe. Co symbolizują? Czemu służy ich zespolenie?**
 - Sytuacja liryczna zbudowana wokół symbolicznego kręgu, zaciskającego się.
 - Zespolenie 3 płaszczyzn: czas młodości i czas śmierci, arkania i apokalipsa – buduje to kontrast między światem minionym a rzeczywistością.
- **Wypisz określenia tworzące obraz każdej płaszczyzny czasowej; zwróć uwagę na formy czasownikowe.**

PRZESZŁOŚĆ	TERAŹNIEJSZOŚĆ	PRZYSZŁOŚĆ
<ul style="list-style-type: none"> • <i>mnie zdrój rzeźbił chyży</i> • <i>chmur kołyska</i> • <i>mnie wody szerokie niosły</i> • <i>bujne obłoki</i> • <i>uśmiech matki</i> • <i>mnie ziemia rosła tęga</i> • <i>gołębia młodość</i> <p><u>WNIOSEK</u>: arkadyjska, sielankowa przeszłość; niegotowość młodego pokolenia do tego, co niesie los; poczucie bezradności;</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>nocą słyszę</i> • <i>teraz na dnię śmierci wyrastam</i> • <i>pierś zgniecie czas czarną łapą</i> <p><u>WNIOSEK</u>: z ciemności, jak z koszmarnego snu (<i>nocą słyszę</i> – ewokuje oniryczność obrazów), wydobywają się obrazy spełnionej apokalipsy; terażniejszość niesie zagładę ideałów i wartości; <i>krąg</i> przecina bieg życia, skraca życie, zmienia historię.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>prześpię czas wielkiej rzeźby</i> • <i>głowę rzucę pod wiatr jak granat</i> • <i>umrzeć przyjdzie...</i> <p><u>WNIOSEK</u>: zapowiedź katastrofy, która się wypełniła; przyszłość rysuje się w ciemnych barwach; tragizm pokolenia; człowiek nie będzie tworzył i przekształcał świata; prorocstwo spełnionej apokalipsy</p>

- **Jaką rolę w tekście pełnią środki foniczne (dźwiękowe) – podaj cztery przykłady ich zastosowania.**
 - Instrumentacja głoskowa (*ostrzem świszcząc tnie*) – imitują odgłosy wojny.
 - Twarde głoski (r - *kręgiem ostrym rozdarty na pół*).
 - Powtórzenie (*krąg*) – buduje nastrój grozy wojennej.
 - Nagromadzenie czasowników z twardymi głoskami (*zaciska, krąży, rozcina, rzucę...*) – służy dynamizacji opisu.
 - Twardo brzmiące głoski (*drząc, grając, świszcząc*) – eksponowanie odgłosów wojennych działań.
 - *Granat, karabin, ostrze, nóż* – nagromadzenie przedmiotów metalicznych, ostrych, kojarzonych z wojną (zawierają głoski twarde).

- **Zwróć uwagę, jak poeta buduje świat przedstawiony. Cemu służy zastosowany kontrast?**
 - Ukazuje rozdźwięk między minioną a obecną rzeczywistością
- **Jak rozumiesz zastosowaną przez poetę metaforę kręgu? Wypisz określenia do metaforycznego kręgu:**
 - *krąg się zaciska*
 - *krąg dzień czy noc krąży*
 - *krąg tnie*
 - *krąg jak nożem rozcina*
 - *kręgiem ostrym rozdarty na pół*
 - **KRĄG – symbol osaczenia, śmierci, zagrożenia, katastrofy, apokalipsy, wojny** (aluzja do katastroficznych wizji poezji II awangardy).
- **Jak rozumiesz słowa: „Umrzeć przyjdzie, gdy się kochało wielkie sprawy głupią miłością.”**
 - Wielkie sprawy: miłość, patriotyzm, wolność.
 - Gotowość oddania życia za ojczyznę.
 - Ironia pobrzmiewająca w słowach.
 - Przyjęcie wyroków losu, pogodzenie ze śmiercią.
 - Towarzyszy mu świadomość zbliżającej się śmierci.
- **W jakiej roli występuje podmiot liryczny?**
 - *Ja – syn dziki mego narodu*
 - *Z głową ciężką na karabinie*
 - Jest głosem pokolenia, które naznaczone jest piętnem tragicznego losu.
 - Głos pokolenia wychowanego w duchu ideałów humanistycznych.
- **Zinterpretuj tytuł.**
 - Ukazuje stan świadomości pokoleniowej.
 - Jest poetyckim życiorysem młodego pokolenia.
 - *a ja prześlpię czas wielkiej rzeźby/ z głową ciężką na karabinie* – znak katastrofizmu generacyjnego, czas młodości (*wielkiej rzeźby* – czyli kształtowania osobowości) nałożył się na czas śmierci.

Pokolenie II (Wiatr drzewa spienia)

- **W jakim celu poeta zastosował kontrast? Co zostawia ze sobą?**
 - Zestawia arkadię (przeszłość) z apokalipsą (wojną).
 - Ilustruje upadek świata wartości.
 - Piękno letniego świata przyrody zestawione z przemocą, cierpieniem, śmiercią.
- **Jak ukazany został krajobraz wojenny? Jakie zabiegi poetyckie zostały zastosowane w celu ukazania koszmaru wojny?**
 - Zastosowana poetyka II awangardy, kontrast, bogata metaforyka.
 - *Cytaty: chmury suną drapieżnie, obcięta głowa, nieba suną z warkotem*

- Obrazowanie naturalistyczne i ekspresjonistyczne.
- Personifikacja przyrody (ziemia nasączona krwią ludzką, niebo zasłonięte bombowcami) – przyroda pełna cierpienia, bólu, krwi (kolory krwi i ognia).
- **Na podstawie tekstu sformułuj nowy, „odwrócony” dekalog pokolenia wojennego.**
 - *Nie ma litości*
 - *Nie ma sumienia*
 - *Nie ma miłości*
 - *Trzeba zapomnieć*
 - Upadek wartości moralnych,
 - Dehumanizacja człowieka (*źli troglodyci, ludzie w klatkach* – człowiek cofnął się do stanu pierwotnego, walczy, zabija).
 - Walka o przetrwanie, zachowania instynktowne (zaspokojenie głodu, okrucieństwo, życie w ciągłym lęku i zagrożeniu).
 - Wojna poczyniła spustoszenie w ludzkiej psychice.
 - Wojna zabrała marzenia, ideały.

Pokolenie II (Do palców przymarzły struny)

- **W jaki sposób w wierszu ukazana została historia?**
 - Historia jako siła destrukcyjna (wojna – zabiera marzenia, niszczy świat, zabija ludzkie wartości)
- **Wskaż topikę biblijną i określ, w jakim celu została zastosowana?**
 - Topika biblijna: *kra purpurowa, rzeki ognia, znaki apokaliptyczne.*
 - Wojna jako zagłada świata, ludzkości, upadek wartości.
 - Znaki apokalipsy spełnionej.
- **W czym wyraża się katastrofizm w wierszu?**
 - KATASTROFIZM - postawa wyrażająca przeświadczenie o nieuniknionej, gwałtownej zagładzie obecnej formy świata i cywilizacji, całkowite zatracenie wartości, które stoją u podstaw człowieczeństwa.
 - Wyraża się w treści (obraz wojennej zagłady świata) i formie wiersza (obrazowanie ekspresjonistyczne, naturalizm, motywy biblijne).
 - Obraz ludzkiego cierpienia i ból przyrody (*ziemia bólem dojrzewa*).
 - Pesymistyczna wizja pokolenia czasu wojny, doświadczonego cierpieniem i okrucieństwem.
 - Młodzi ludzie zmuszeni zostali dorosnąć do śmierci, która czyha na każdym kroku, w każdej minucie (*Tak się dorasta do trumny*).
 - Utwór kończą pytania retoryczne, będące protestem poety przeciwko zastanej wojennej rzeczywistości.
 - U Baczyńskiego nie ma zgody na wojnę, ale jest pogodzenie z losem i nieuniknioną śmiercią.
 - Świadomość, że należy się do pokolenia przegranego, straconego, stojącego nad własnym grobem: *Każdy – kolumną jesteś/Na grobie pieśni własnych/zamarzły.*

Historia

- **W jakim celu poeta przywołuje minioną historię?**
 - Buduje refleksję historiozoficzną – wojna od zawsze była wpisana w historię świata.
 - Wojna – zło, zagłada, zniszczenie (bez względu na czasy, w jakich się rozgrywa).
 - Świat od zawsze był uwikłany w sidła historii.
- **Jakie nawiązania do minionych wydarzeń odnajdujesz w wierszu?**
 - Wiek XV, XVI, XVII – *arkebuz* (broń palna)
 - Wiek XVI, XVIII – *rapier* (broń sieczna)
 - Wiek XIX – *czako* (wojskowy ubiór głowy, rodzaj czapki)
- **Jaką rolę odgrywa tytułowa historia?**
 - Historia staje się łącznikiem między pokoleniami.
 - Walka jest obowiązkiem patriotycznym powinnością obywatelską.
 - Ludzie wrzuceni w absurdalny bieg historii.
 - Historia jako siła niszcząca człowieka, prowadzi do zagłady.
 - Przeciwstawia się naturalnemu biegowi życia; jest w opozycji do natury.
 - Zmusza do tragicznych wyborów.
- **Jaki jest stosunek poety do historii, wojny, losu?**
 - Poeta prowadzi dialog z historią.
 - Historię pojmuje jako zło, które niszczy wytwory kultury.
 - Historia to dzieje wojen, jest okrutna i absurdalna, stoi w opozycji do wartości humanistycznych.
 - Wykazuje odwagę w obliczu śmierci.

Niebo złote ci otworzę, Biała magia

- **Określ, kto jest podmiotem mówiącym w wierszach?**
 - Zakochany człowiek, który obiecuje ukochanej stworzyć piękny i bezpieczny świat: *Niebo złote ci otworzę*.
 - Poeta buduje poetycką wizję wymarzonego świata, na co wskazują zastosowane czasowniki: *otworzę, przemienię, zmienię*.
 - Patrzy na ukochaną przez pryzmat miłości.
 - Przygląda się ukochanej, która stoi przed lustrem i szykuje się do snu.
- **Określ i scharakteryzuj adresatkę wiersza *Niebo złote ci otworzę*.**
 - Adresatką jest Barbara – żona poety.
- **Scharakteryzuj bohaterkę liryczną w wierszu *Biała magia*.**
 - Basia – żona poety, ukazana jako niezwykle piękna, dobra, szlachetna.
 - Postać opisana zmysłowo, ma urzekający wygląd.
 - *Szklane ciało* – porównane do dzbana (wskazanie na kruchość, subtelność).
 - Zapada w sen, przyjmuje niejako postać dobrej wróżki; otacza ją aura tajemniczości, zaczarowuje świat, jest dla podmiotu lirycznego oazą spokoju.

- **Jak ukazany jest świat miłości w obu tekstach?**
 - Świat miłości jest niczym raj – piękny, bezpieczny, przyjazny.
 - Ukazany w pastelowych barwach, dominuje biel, zieleń, róż.
 - Aurę spokoju i bezpieczeństwa budują onomatopeje: *śpiew jezior, zmierzchu granie, ptasi świt, pszczelich skrzydeł hymn*.
 - Przedstawione obrazy to tylko projekcja marzeń Baczyńskiego.
 - Piękno świata burzy świadomość tragicznych wydarzeń i pamięć o wojnie, śmierci: *Jeno wyjmij mi z tych oczu/szkło bolesne — obraz dni*
 - Pamięć o wojnie jest jak bolesne szkło tkwiące w oku – porównanie to podkreśla tragizm wojennej miłości i losu ludzi; ci, którzy przeżyją zagładę, nigdy z pamięci nie wymażą „kalekiego czasu”: *Jeno odmień czas kaleki,/zakryj groby płaszczem rzeki,/zetrzyj z włosów pył bitewny,/tych lat gniewnych/czarny pył*.
 - Miłość ukazana jako uczucie, które ma moc ocalającą, chroni przed złem, tworzy azyl, buduje świat magiczny, mistyczny, jest antidotum dla czasów spełnionej apokalipsy – *Biała magia*.

Materiał merytoryczny do lekcji:

Cechy poezji Baczyńskiego:

- **Katastroficzna** wizja świata, katastroficzne pojmowanie historii.
- **Katastrofizm historiozoficzny i antropologiczny** ukazuje uwikłanie jednostki w historię.
- Apokalipsa spełniona.
- **Antycypacja katastrofy** (widoczne wpływy Czechowicza).
- Ozdobność, kwiecistość języka, bogata metaforyka.
- Poetyka ekspresjonistyczna, naturalistyczna.
- **Oniryzm.**
- **Profetyzm.**
- **Tyrteizm** (poezja czynu, poezja zaangażowana).
- Topika biblijna.
- Operowanie **kontrastem** (zestawienie arkadii z apokalipsą; przeszłości z terażniejszością).
- Słowa – klucze: woda, czas, krew, noc, rzeźba, sen.
- Heroizm nie dla sławy i rozgłosu.
- Nowy kodeks – „**odwrócony dekalog**”.
- **Dehumanizacja.**
- Pogodzenie ze śmiercią.
- Brak zgody na wojnę (Baczyński głosił poglądy pacyfistyczne).
- Wybierając walkę i pewną śmierć, wybiera poeta (wbrew sobie) **polską tradycję heroiczną.**
- Nieśmiałość wobec życia i odwaga wobec śmierci.